

'הרי זו תקבר'. אף לפי דעת התנאים (לב: וכן הלכה), שבכור בעל מום נאכל לנכרים – זה דוקא בכור שהותר על פי מומחה, שיש לו היתר אכילה לישראל, אבל בכור שאסור באכילה לישראל, אסור גם לנכרים וגם לא לבהמה, הלכך טעון קבורה (עפ"י תוס' לב: וע' ב'חדושי הגר"ז כאן).

דף כב

'אמאי תקבר? כדי לפרסמה שנפטרה מן הבכורה' – שאין הכל יודעים שחררת דם יש להחזיקה כולד. לא כן שליה שדינה להישלך לכלבים (משנה חולין ט:). – הכל יודעים שנחשבת כולד (ב"ח ועוד – יו"ד שטו, ז).

'משום ביטול ברוב נגעו בה'. המרדכי (בסוף חולין) חידש שאין תורת ביטול ברוב אלא בדבר שהיה ניכר בתחילה בפני עצמו ונתערב, אבל היה מעורב מאו ומעולם – אינו בטל. והעיר על כך מסוגיתנו, ותירץ שהולד היה ניכר בתחילה ורק אח"כ נימוח.

וע' בבאור הענין במשנה למלך (מטמאי משכב ומושב א, יד) ובספר יד דוד. ובעיקר דברי המרדכי – ע' פרי מגדים יו"ד יד בשפ"ד סק"ב; חדושי הגר"ר בענגיס ח"א לו, ד ד"ה אכן; עונג יום טוב לד לה; מנחת שלמה ס, ג. ע"ע במובא ביוסף דעת זבחים כו.

– אעפ"י שהולד בטל ברוב דם וגנונים לענין דיני קדושת בכור ואיסורו ולענין טומאה – אעפ"כ יש כאן שם 'לידה' לענין פטור הבא אחריו – ע"ע במובא להלן כג.

'דאמר ר' יוחנן: ראב"י ור"ש אמרו דבר אחד'. כיוצא בזה סגנונו של רבי יוחנן [ואביי] בכמה מקומות, להעמיד דברי תנאים בשיטה אחת. ע' במצוין ביוסף דעת ב"מ מז.

'של בהמה כשל ערב'. רש"י פרש 'של בהמה' – לענין טומאת מגע של העובר. ואולם מדברי הרמב"ם (בכורות ד, יג. עפ"י הלחם-משנה) נראה שמפרש לענין פטור בכורה; שאם העגיל ראשו כפיקה נחשב כולד והבא אחריו אינו בכור. אבל לענין טומאה – כתבו המפרשים – גם אם הגיע לשיעור זה, כל שלא יצא או הוציא אחד מאבריו – אינו מטמא, שהרי הוא נותר בשחיטת אמו, וקל וחומר שמועילה מחיצת אמו לטהרו מידי נבלה (כמו שלמדו בחולין ע:). וע"ע רמב"ן; חזון איש (כא, א); חדושי הנצי"ב.

[מחלוקת ר' מאיר ר' יהודה וראב"ד, ודאי אינה אמורה לענין בהמה אלא באדם [ודבר הלמד מענינו הוא – בתוספתא אהלות פ"ח, העוסקת בטומאת אהל] – שהרי לפירוש הרמב"ם אין נידון שיעור הפתיחה בבהמה לענין 'טומאה בלועה' אלא הנידון על שיעור הולד לענין בכורה, והרי ראב"ד אמר שאין צריך כלל שיעור בולד אלא בפתיחה – אלא ודאי הנידון בתוספתא לענין עובר אשה, ולטומאה].

'גוש הבא מבית הפרס ומארץ העמים...'. כצ"ל.

'מארץ העמים...'. מה שכתב רש"י (כאן ובסנהדרין יב.) שמטמא באהל – כבר תמהו המפרשים (עתוס' סנהדרין שם) הלא עפר הבא מארץ העמים לארץ ישראל אינו מטמא אלא במגע ולא באהל. ויש מי שכתב

להגיה 'במגע' במקום 'באהל' (ע' משנה למלך הל' טומאת מת יא, א. וע' ברש"ש וביד דוד ועוד).
ואולם יש אומרים שלדעת התנאים האומרים שנכרי מטמא בטומאת אהל, אף עפר הבא מארץ העמים
מטמא באהל. ויש אומרים שלאחר שחזרו וגזרו על אויר ארץ העמים שמטמא, כמו כן מטמא עפרה
באהל (עתוס' שבת טו: וגטין ת: נזיר נד:).

*

קדש לי כל בכור פטר כל רחם – 'רחם' נוטריקון: רשות, חובה, מצוה. רמז: הכל כך יהיה קודש,
ואפילו דברי הרשות. (ספרים).

דף כג

'גזרה שמא יביא קב חולין טמאים ממקום אחר וקב ועוד ממין זה, סבר איבטלינהו ברובא, וכיון
דאיכא האי משהו מצא מין את מינו וניעור' – הלכך גזרו שלא להכשיר לקבל טומאה, ועל ידי כך
יהא אדם זכור שאין כאן טהרה גמורה ולא יבוא לערב חולין טמאים כדי לטהרם. אבל אם עירב קב
חולין טמאים – יש כאן רוב טמא, אעפ"י שלא הוכשרו החולין (פשוט).

מכאן שלביטול ברוב אין צורך 'חד בתרי' כפשוטו, אלא גם אם כמות הרוב מרובה מעט מן המיעוט –
המיעוט בטל (עפ"י פרי חדש יו"ד קט סק"ד ועוד. וכ"ד הפמ"ג בפתיחה להל' תערובות ח"א א).

'נבילה בטילה בשחוטה...'. נתבאר במנחות כג.

'אתון בדרב חסדא מתניתו לה' ולכך הוקשה לכם, כי קשה להעמיד דבריו לענין מגע ולא לענין משא,
שהרי אמורא צריך לפרש דבריו. 'אנן בדר' חייא מתנינן לה' ודרך התנאים לקצר ואינם צריכים לפרש
דבריהם, ולכך 'איתמר עלה אמר ר' יוסי ברבי חנינא טהור מלטמא במגע אבל מטמא במשא' (מ"מ
קדושים).

ענין זה שדרך האמוראים לפרש דבריהם, נמצא לרוב בדברי הראשונים – ע' רשב"ם פסחים קב. תוס' ביצה כה. שבועות כו:
רשב"א ב"ק ת: כה: ב"ב קז. חולין מה: ריטב"א מכות יז: וע' גטין ד רע"א ובגליוני הש"ס שם; ט"ז יו"ד סט, ב; מהר"ץ חיות
ריש סוטה; חוברת אור תורה (אלול תנש"א) מהגאון נאמ"ן שליט"א, בהגהות לעירובין יז.

'אלא לר' יוחנן דאמר אחת זו ואחת זו עד לכלב, הא חזיא לכלב? קשיא'. ואף על פי שהלכה כר'
יוחנן, פסק הרמב"ם (טומאת אוכלין טז, ד-ה) כרבי ירמיה ורב דימי שטומאה כמאן דאיתא, וחוזרת וניעורה
(וכן נראה מהרשב"א (בתשובה ח"א רפו) שנקט לעיקר).

וטעם הדבר, כיון שלא הסיקו ב'תויבתא' אלא ב'קשיא', לא נדחתה ההלכה משום קושיא זו. אדרבה,
בשני מקומות שנינו שמטמא במשא; לענין אפר פרה שנתערב ולענין נבלה בשחוטה (עפ"י לקוטי הלכות).
א. לענין תערובת אפר ונבלה פסק הרמב"ם שמטמא במשא, ואילו לענין חררה פסק שאינו מטמא, וכבר עמדו על כך
המפרשים. ויש שפרשו שתערובת לח בלח שונה, שבטל הדבר לגמרי – ע' בכסף משנה אה"ט ספ"א, בשם ר"י קורקוס. וע"ע

דף כב

לג. א. עובר מת במעי אמו, האם מטמא בפתחת הרחם אם לאו?

ב. מהו שיעור עפר הבא מארץ העמים או מבית הפרס, שגזרו עליו טומאה?

א. עובר מת במעי אמו, ונפתח הרחם; אם העגיל העובר ראש כפיקה של צמר – טמא. באדם – מטמא באהל, ובבהמה – במגע משום נבלה, אבל פחות מכן טהור (עד שיצא. ראשונים), שהריזו טומאה בלועה (כפרש"י). הסיקו שבאדם שיעורו כפיקה של שתי, ובבהמה – כפיקה של ערב, הגדול יותר. ובברייתא שנו מחלוקת ר"מ ור' יהודה (באדם), האם כפיקה של שתי או של ערב. ר' אליעזר ברבי צדוק אומר: אפילו לא העגיל ראש כפיקה, אם נפתח הרחם עד כדי שיעור שייראו טפיפיות – פיקה בתוך פיקה – מטמא.

א. לר' ישמעאל (בחולין עב.), אין מטמא באהל המת מהתורה אלא ילוד ולא עובר במעי אמו. וכן יש דעה בתוספתא (אהלות ס"ח. מובא בתוס' חולין עא.) שאין לולד טומאה עד שיצא לאויר העולם. ואולם הלכה שמטמא. ודוקא בשעה שיושבת על המשבר אבל לא קודם לכן (תוס' חיצוניות, מובאים במהריט"א ובמלאכת שלמה חולין פ"ד ג.).

ב. ברמב"ם משמע ששיעור זה לא נאמר לענין טומאת עובר הבהמה ולעולם אינו מטמא כל עוד לא יצא לאויר העולם, ורק לענין שייחשב ולד לפטור רחמה מן הבכורה, בזה תלוי אם העגיל ראש כפיקה אם לאו (ע' במפרשים. וע"ע חולין ע-עב). ויש חולקים וסוברים שלפטירת רחם אין צריך עיגול ראש (עפ"י הלכות בכורות לרמב"ן. וע' בהשגות הראב"ד ובנו"כ).

ב. שיעור עפר הבא מארץ העמים ומבית הפרס, לטמא – כפיקה גדולה של סקאין (= שקים) שהוא כחותם המרצופים [וישנו בצד העליון של מגופת חבית הלחמית].

נחלקו תנאים (אהלות י"ה) האם מצרפים לשיעור זה עפר נפרד או צריך דוקא גוש כברייתו. וכן נחלקו (ער"ש שם ב, ג, בבאור מחלואת תנאים בתוספתא) האם מועיל לענין זה גיבול העפר במים להיות גוש אחד.

דפים כב – כג

לד. א. הלוקח ציר מעם-הארץ – מה דינו לענין טומאה וטהרה?

ב. סאה תרומה טמאה שנפלה לתוך מאה חולין טהורים – מה דין התערובת?

ג. דבר טמא שנתערב בטהרות מרובות – האם הטומאה כמאן דליתא או כמאן דאיתא? מאי נפקא מינה?

ד. האם טומאה סרוחה מטמאת?

א. ציר דגים כשלעצמו אינו מקבל טומאת אוכלין, שאינו אלא 'זיעה' בעלמא, ואולם אם עירבו בו מים, אזי אם כמות המים מועטת מכמות הציר – המים בטלים ברוב והכל טהור. ואם המים מרובים – מקבל טומאה. מחצה על מחצה – יתכן וטהור (כן אמרו באבעית אימא) כיון שטומאת עם הארץ דרבנן וכן טומאת משקין, ולא גזרו אלא ברוב.

מרש"י משמע שכשהמים רוב בתערובת, אף הציר מקבל טומאה. והתוס' חולקים וסוברים שרק המים נטמאים ולא הציר (וע' עונג יום טוב ד שפרש מחלוקתם האם מיעוט של הטר מתבטל לרוב לחול עליו איסורים ודינים של הרוב, אם לאו).

כיצד טהרתו – משיקו במי מקוה, והרי ההשקה מועילה למים [כשהם הרוב או אפילו מחצה. תוס'] להעלותם מטומאתם.

לדעת רבי ירמיה ורב דימי, אין מועילה ההשקה אלא לטבל בו את הפת וכדו', אבל לא ליתנו בקדירה – שמא היה מיעוט מים בציר והרי לא נטהרו בהשקה [מפני שהם בטלים לציר ואין השקה מועילה אלא למים ולא לציר], ועתה הם מצטרפים עם המים שבקדרה וחוזרת הטומאה וניעורה. אביי חלק על כך, כי טומאה שבטלה אינה חוזרת וניעורה על ידי דבר טהור.

הלכה כר' ירמיה ורב דימי (רמב"ם טומאת אכלין טז,ה).

הלוקח ציר טהור מעם-הארץ (שכבר הושק במים (רש"י ותוס'). או שידוע שאין שם רוב מים. רבנו גרשום); אם נפלו לתוכו מים כלשהן – טמא, שנחשדו ע"ה לערב עד מחצה בציר, ושמא ע"י תוספת מועטה נעשה רוב מים (ראב"י במשנת מכשירין, כהסבר רבה בר אבהו). לר' ירמיה ורב דימי – אפילו מים טהורים מעוררים הטומאה. ולאביי – רק מים טמאים.

אם נתערבו מים טמאים, וכן מי עם הארץ שבחזקת טמאים הם, אין חילוק אם היה בתחילה בציר מחצה מים [ועתה נעשו המים רוב] או רוב – טמא מחמת המים הטמאים שחוזרים ומטמאים את מי הציר (עפ"י תוס').

ב. סאה תרומה שנפלה לתוך מאה חולין טהורים שלא הוכשרו לקבל טומאה; רבי אליעזר אומר: תירום ויתירקב. וחכמים אומרים: אין צריך לכך אלא התרומה בטלה באחד במאה.

א. לפרש"י שלפנינו, גם לחכמים צריך להרים לכהן. וכתב שרשאי ליתן דמיה לכהן ואין צריך להרים סאה ממש, כי המכוון הוא שלא להנות מן התרומה. ולסברת התוס' (ור"ש ורא"ש תרומות ה,ב) אין יכול להיפטר בדמים. ואפילו לרש"י, אסור לאכול מן התערובת קודם הרמת סאה או דמיה (ע' שבת קמב; תרומת הדשן נד. וע"ע קה"י כא).

ב. 'תירקב' שאמר ר"א – לאו דוקא, אלא יכול לשרפה ללא שיהנה ממנה בשריפתה. ואפשר שלשיטת הירושלמי מותר להנות בשרפתה (עפ"י תוס').

ומכל מקום, בין לרבי אליעזר בין לחכמים, צריך להקפיד שלא יבוא משקה עליהם [מלבד מי פירות שאינם מכשירים לקבלת טומאה], או ייחלק הכל לכמויות קטנות שבכל חלק לא תהא כביצה (מן התרומה הטמאה. תוס'). טעם הדבר פירש עולא, גזרה שמא יסבור שהכל טהור ויביא חולין טמאים מעט פחות מכמות התערובת, כדי לבטל טומאתם. ובאמת נטמא הכל, שטומאת החולין עוררת את הטומאה המעורבת ונמצא הרוב טמא.

ג. משמע בסוגיא שטומאה שנתבטלה ברוב טהרה [כגון אוכל טמא שנפל לאוכל שלא הוכשר לקבל טומאה, או משקה טמא שנתערב בציר מרובה, או אפר פרה אדומה שנתערב באפר סתם], לר' ירמיה ורב דימי ור' יוסי בר' חנינא – לא נתבטלה מכל וכל אלא עדיין היא קיימת. ולאביי – כמאן דליתא דמי.

מתוך פרש"י משמע שגם לאביי כמאן דאיתא [ולכך טומאה עוררת טומאה], והתוס' חלקו. נפקא מינה לענין שאלת 'חזור וניעור'; אם יתוסף לתערובת אכל או משקה שיכול לקבל טומאה [ולאביי – אכל טמא דוקא], האם המיעוט הטמא שבתערובת יצטרף עם אותו אכל להחשב רוב ולהיטמא. וכן נפקא מינה אם לאחר שנתערב הטמא בטהור תוכשר התערובת כולה על ידי משקה – נטמא הכל (עתוס' שהוא הדין בתערובת חולין בחולין).

וכן נפ"מ בטומאה שנפלה לרוב טהור, האם התערובת מטמאת במשא.

- א. הוא הדין לענין טומאת אהל – במת. והוא הדין לטומאת מגע – אם יגע בכל התערובת בבת אחת (עפ"י תוס'). ואפשר שה"ה לענין טומאת האוכל אכלין טמאים, שאם אכל את הכל – נטמא (ע' חו"א טהרות ה, יד).
- ב. פסק הרמב"ם כרבי ירמיה ורב דימי שהטומאה חוזרת וניעורה. וכן אפר טמא [של פרת חטאת] שנתערב בטהור, או נבלה שנתערבה בשחוטה – מטמאים במשא (ע' הל' אה"ט א, יז), אלא שלענין חררת דם פסק שאינה מטמאה במשא, ובארו המפרשים שבתערובת גמורה כגון לח בלח וכדו', הרי זה ביטול מוחלט והטומאה כמאן דליתא דמי.
- ג. כתבו התוס' שמסתבר שמדין התורה הטומאה בטלה ואינה מטמאת במשא, אלא גזרו חכמים להחשיבה כמאן דאיתא. והנצי"ב בחידושויו כתב שנראה שלשיטת הרשב"א מטמא במשא מן התורה (ע"ש. וע' גם כס"מ פרה טו, ד. ולפי מה שרצה לצדד שם נראה שמטמא במשא מן התורה. וכן צדדו כמה אחרונים בדעת הרמב"ם. ע' פמ"ג בפתיחה לסי' תמב; שער"י סוף שער ג. וע"ע חו"א נגעים א, טו; שבט הלוי ח"ז קעג).
- ד. מגע בתערובת בבת אחת; התוס' צדדו שנידון זה כמשא וטמא. ויש אומרים שאינו כמשא כי כל חלק וחלק נוגע לעצמו הלכך נידון כנוגע וחוזר ונוגע, שלא כמשא שאין שם מקום לחלוקת דבר הנישא (ע' כסף משנה אבוה"ט א, יז).
- ה. מעט אכל טמא שנפל לתוך רוב אכל טהור המקבל טומאה – נטמאת התערובת כולה (כדתנן ריש מקואות).

- ד. נבלה הסרוחה מעיקרה (כגון שהיה האבר רקוב טרם נתנבלה. ערש"י) ואינה ראויה לאכילת אדם – טהורה (לא תאכלו כל נבלה, לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה. ולפי דעה אחת בגמרא אין צריך לכך לימוד, שעפר בעלמא הוא ומעולם לא נחתה עליו תורת טומאה).
- היתה ראויה בתחילה למאכל וירדה לטומאה, ואח"כ נסרחה; לדברי בר פדא, אם נפסלה מאכילת אדם נטהרה. ולר' יוחנן אינה טהורה עד שתיפסל מאכילת כלב.
- ודוקא לענין טומאה חמורה, אבל טומאה קלה – כל שלא נפסלה מאכילת כלב – מטמאה.
- א. רש"י מפרש 'חמורה' – טומאת משא. 'קלה' – טומאת מגע (וכן נקטו התוס' בדעתו). והתוס' הוכיחו שגם טומאת מגע נבלה טומאה חמורה היא, ופרשו 'טומאה קלה' – טומאת אוכלים.
- ב. בסרוח מעיקרו, כל שאינו ראוי לאכילת אדם – טהור גם בטומאה קלה, בין לבר פדא בין לר' יוחנן (מפרשים).
- ג. אכלים שנפסלו מאכילת אדם; לדעת הרמב"ם (טו"א ב, טו), אינם מקבלים טומאה [אלא אם כן יכול לחזור ולעשותה ראויה לאדם ע' פסחים מה]. ורק אם כבר נטמאו אין פוקעת טומאתם עד שייפסלו מאכילת כלב. והראב"ד השיגו שבכל אופן אינם יוצאים מידי קבלת טומאה עד שייפסלו מאכילת כלב.

דפים כג – כד

- לח. בהמה מינקת, האם זו הוכחה שהבהמה המליטה או אפשר שמינקת אעפ"י שלא המליטה? והאם יש הוכחה שהיונק הוא בנה? מה הדין כאשר היונק נדמה לבהמה אחרת?